



ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 355.5 : 341.32

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15352943>

Вдосконалення методик вогневої підготовки в умовах міського бою на основі сучасних військових доктрин

Шовкун Василь Миколайович,

викладач, кафедра оперативно-тактичної підготовки, Національна академія Служби безпеки України, <https://orcid.org/0000-0001-6504-5558>

Прийнято: 24.04.2025 | Опубліковано: 06.05.2025

***Анотація.** Розвиток військової справи постійно еволюціонує внаслідок ведення бойових дій, що періодично тривають в усіх куточках світу. Основними особливостями військових операцій, що відбуваються в умовах сучасної війни, зокрема російсько-української війни та збройного конфлікту у Сирії, є їхнє проведення переважно в умовах міста, що вимагає від військовослужбовців знання принципів штурму та оборони таких позицій. З огляду на це наразі нагальним питанням є якість військового вишколу, що дозволяє не тільки вдало виконати цілі операції, а й зберегти подальшу боєдатність підрозділу для наступних боїв. **Метою** статті є вдосконалення методик вогневої підготовки в умовах міського бою на основі сучасних військових доктрин. **Методи.** У роботі було використано загальнонаукові методи (моніторинг, абстрагування й абстрактно-логічний аналіз) для збору та систематизації інформації, визначення основних понять, а також формулювання висновків дослідження. Для оцінки ефективності вдосконаленої методики вогневої підготовки застосовано спеціальний метод*



*військового прогнозування. Інформаційним підґрунтям дослідження є публікації як вітчизняних, так і закордонних науковців, які розглядали питання військового вишколу та особливості проведення військових операцій армійськими підрозділами в умовах урбанізованої місцевості. **Результати** дослідження акцентують на важливості вогневої підготовки для ведення оборонних та штурмових операцій у міській забудові. Особливу увагу приділено зростанню значення антидронових засобів для збереження боєздатності підрозділу як одного з важливих принципів удосконалення методики вогневої підготовки водночас із вимогою врахування принципу концентрації на позиції. **Висновки.** Виявлено, що питання модернізації військових доктрин і різних компонентів військового вишколу не втрачають своєї актуальності, попри значні зміни практик ведення війни у XXI столітті. Доведено необхідність підвищення мобільності військових підрозділів та уникнення перестрілок (крім снайперських дій) під час ведення міських боїв, що засвідчено сучасним військовим досвідом. Заперечено сприйняття урбанізованої місцевості винятково як поля позиційної війни, що ведеться переважно стрілецькою зброєю.*

***Ключові слова:** військовий вишкіл, урбанізована місцевість, російсько-українська війна, сирійський збройний конфлікт, штурмові операції.*

Improving fire training methods in urban combat based on modern military doctrines

Vasyl Shovkun,

Teacher, Department of Operational and Tactical Training, National Academy of the Security Service of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6504-5558>



***Abstract.** Military affairs are constantly evolving, which is especially facilitated by hostilities that continue from time to time in all corners of the world. The Russian-Ukrainian war and the armed conflict in Syria are no exception. The main features of battles that take place in the conditions of modern war are that they are fought mainly in urban areas, which requires military personnel to know the principles of assault and defense of such positions. Therefore, the central issue now is the quality of military training, which allows not only to successfully complete the objectives of the operation, but also to maintain the unit's further combat capability for subsequent battles. **The purpose** of the article is to improve fire training methods in urban combat based on modern military doctrines. **Methods.** The study used general scientific methods (monitoring, abstraction and abstract-logical analysis) to collect and systematize information, highlight key concepts and formulate research conclusions. A special method of military forecasting was used to assess the effectiveness of the improved fire training methodology. The information base of the study was the works of both domestic and foreign scientists who studied various aspects of the issue of military training and the features of conducting combat operations by army units in urban areas. **The results** of the study indicate the important role of fire training for conducting defensive and assault operations in urban areas and the increasing importance of anti-drone means for maintaining the combat capability of the unit. The latter became one of the important proposed principles for improving fire training methods, along with the requirement to take into account the principle of concentration on positions. **The conclusions** of the study demonstrate that the issues of modernization of military doctrines and various components of military training do not lose their relevance, despite the radical changes in approaches to warfare in the twenty-first century. It was found that modern military experience indicates the need to increase the mobility of military units and avoid firefights (except for sniper actions) during urban battles. The latter*



destroys the harmful myth of the perception of urban areas exclusively as fields of positional warfare, which is waged mainly with small arms.

***Keywords:** military training, urbanized area, Russian-Ukrainian war, Syrian armed conflict, assault operations.*

Постановка проблеми. Концепція поширення ліберальної демократії західного зразка не зупинила зростання мілітаризму та агресії, зокрема російсько-української війни та конфлікту в Сирії. На відміну від сирійського збройного протистояння російсько-українську війну спричинено зовнішніми силами: спочатку з метою анексії частини території, а потім – контролю усєї України. На етапі гібридної агресії російсько-українська війна характеризувалась високою інтенсивністю бойових дій саме на урбанізованих ділянках, спричиненою особливістю східного регіону країни, що складається з низки найбільших агломерацій України, зокрема Донецько-Макіївської, Горлівсько-Єнакіївської, Краматорської та Південно-Луганської.

Сучасний етап війни характеризується намаганням російських військ вийти на кордони Донецької та Луганської областей, що означає спроби подальших штурмів міста Покровська та інших населених пунктів регіону. Активізація бойових дій під час повномасштабного вторгнення російських військ в Україну привернула увагу до необхідності підвищення якості вогневої підготовки військовослужбовців Збройних сил України (ЗСУ) для забезпечення їхніх ефективних дій в умовах міських боїв, що визначило актуальність дослідження. Метою роботи є вдосконалення методик вогневої підготовки в умовах міського бою на основі сучасних військових доктрин, що дозволить сформулювати рекомендації для підвищення вогневої міці підрозділів не лише ЗСУ, але й армій держав-партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан російсько-української війни спричинив появу значної кількості публікацій щодо



вивчення, систематизації та пошуку шляхів удосконалення тактики бойових операцій. Дослідники І. Бірюков, О. Казіміров та О. Краєвський [1] проаналізували дії військових підрозділів під час захоплення і зачищення будинків на основі досвіду іноземних армій. Зазначено зростання частки превентивного й загороджувального вогню у сумі вогневого впливу підрозділу. Науковці А. Гречанюк та В. Когут [2] зазначають, що вогневе ураження сил противника і тактика ведення бою в умовах міста потребують особливих практик через обмежений простір та присутність цивільного населення.

Авторами М. Зюбаном, О. Муленком та С. Бондаренком [3] визначено, що для якісної підготовки військовослужбовців в сучасних умовах необхідно реалізувати принципи гнучкості та комплексності системи вогневої підготовки, що має бути багаторівневою та ґрунтуватися на постійній модернізації методик. Дослідники Ю. Лобода та В. Богайчук [4] аналізують принципи підготовки та ведення штурмових дій у місті малими підрозділами сухопутних військ на основі західного досвіду. Основними складниками успіху цих операцій є комплексність, тісна взаємодія всіх родів військ і технологічні зміни.

Учений В. Шовкун [5; 6] стверджує, що підрозділи ЗСУ організовують протидію ворогу завдяки підвищенню кваліфікації фахівців з вогневої підготовки. Автор наголошує, що через «війну дронів», що є характерною особливістю російсько-української війни, вплив вогневої підготовки на результативність бойових дій зменшився. Натомість дослідники Д. А. Бодирєв та О. Д. Завістовський [7] вважають, що саме рівень вогневої підготовки грає визначальну роль в ефективності дій українських військових під час боїв.

Багато публікацій закордонних дослідників присвячено питанням впливу вогневої підготовки на умови ведення міського бою. Науковець К. Льюнгвіст (К. Ljungkvist) [8] вважає, що українське військове керівництво



розробило ефективну урбанізовану оборону не лише завдяки вдалому використанню особливостей забудованої місцевості, але й через використання міст як фортець та оперативних баз. Оперативний планувальник Командування Збройних сил США М. Андерсон (M. Anderson) [9] стверджує, що низький рівень вогневої підготовки росіян є однією з важливих причин провалу їхнього блицкригу на Сході України в умовах боїв в урбанізованому середовищі. Автор М. Вайсман (M. Weissmann) [10] зауважив, що весь досвід сучасних війн - це ведення бойових дій в умовах міста.

Таким чином, значний науковий доробок може бути використаний для розроблення рекомендацій щодо підвищення вогневої міці військових підрозділів в умовах сучасних військових конфліктів. Необхідність проведення дослідження аргументується не тільки постійною еволюцією військової справи, а й прогалинами у розв'язанні таких питань: відсутність використання нових методик вогневої підготовки в умовах урбанізованої місцевості; розроблення рекомендацій щодо їхньої імплементації в курс військового вишколу в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженню тактики та стратегії збройних конфліктів присвячено багато наукових праць, проте деякі питання потребують додаткового вивчення. Зокрема, розроблення найсучасніших кейсів штурмових та оборонних дій під час російсько-української війни й сирійського збройного конфлікту з метою формулювання інноваційних принципів ведення боїв в умовах урбанізованої місцевості. Водночас додаткового аналізу вимагає питання застосування досвіду вогневої підготовки армій країн-членів НАТО, що використовують передові військові доктрини під час підготовки до бойових дій в ході військових операцій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у вдосконаленні методик вогневої підготовки в умовах міського бою



на основі сучасних військових доктрин. Для досягнення мети статті були поставлені такі цілі:

1. Проаналізувати чинні принципи вогневої підготовки.
2. Оцінити вплив урбанізації місцевості на ведення російсько-української війни та збройного конфлікту у Сирії.
3. Виявити основні принципи сучасних військових доктрин у контексті здійснення штурмових чи оборонних операцій в умовах населених пунктів.
4. Надати рекомендації для підвищення вогневої міці військових підрозділів в умовах міського бою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вогнева підготовка як компонент військового вишколу є основою готовності до несення служби для рядових військовослужбовців й офіцерів. На базі Київського інституту Національної гвардії України офіцери опановують необхідні теоретичні знання та практичні навички з вогневої підготовки, якими повинен володіти досвідчений командир підрозділу. Ця підготовка реалізується через використання сучасних тренажерів, що дає можливість формувати навички стрільби в безпечних умовах без значних витрат боєприпасів [11]. Водночас важливими є практичні вправи із застосуванням реальних зразків озброєння (стрілецька зброя, гранатомети). Вогнева підготовка є основою військового вишколу не тільки ЗСУ, але й усіх підрозділів Сил оборони України, зокрема цей курс проходять курсанти всіх вищих військових навчальних закладів України [12]. Вогнева підготовка офіцерів дозволяє сформувати та розвинути низку важливих професійних якостей (табл. 1).



Таблиця 1

Розвиток офіцерських компетентностей під час проведення вогневої підготовки

Компетентність	Опис
Особиста майстерність	Дозволяє офіцеру опанувати технічні навички стрільби
Загальна майстерність підрозділу	Підвищує рівень володіння зброєю всього підрозділу, яким керує офіцер після курсу підготовки
Дисципліна та відповідальність	Формує почуття відповідальності за використання зброї під час бойових дій та її зберігання, вимагає дисципліни
Підвищення швидкості реакції	Дає можливість діяти відповідно до ситуації, розвиваючи реакцію військовослужбовців
Цілісність як військового фахівця	Робить офіцера не просто керівником, але й фахівцем з військового вишколу, який може передавати власні знання підлеглим у межах власного підрозділу

Джерело: власна розробка автора

У таблиці 1 показано, що вплив вогневої підготовки офіцерів сприяє не тільки покращенню їхніх навичок, але й впливає на бойову готовність підрозділу в цілому.

В Україні теоретична частина курсу вогневої підготовки викладається на матеріалі посібників та підручників, що часто не враховують сучасні реалії «війни дронів» та військових доктрин. У підручниках з'ясовано тактико-технічні характеристики озброєння, його будову і порядок розбирання та принципи використання, проте не показано ефективність використання цієї зброї в умовах міського бою, натомість описано її використання на коротких дистанціях, що є актуальнішим для працівників Міністерства внутрішніх справ [13]. Рекомендації щодо ведення бойових дій у межах населених пунктів зосереджено виключно на питаннях використання кулеметів, необхідності завчасної підготовки зброї до стрільби та її розташування у вікнах будівель [14]. Російсько-українська війна в умовах застосування дронів, широке



використання керованих авіаційних бомб та ракет у сирійському збройному конфлікті доводять неактуальність таких практик.

Досліджуючи вплив урбанізації на ведення російсько-української війни й збройного конфлікту у Сирії зауважено, що концентрація населення та промислового виробництва у місті є додатковими викликами. Успішне захоплення ворожих міст позитивно впливає на весь хід військової кампанії, що виходить за межі символічного чи політичного значення, дозволяючи впливати на економічні можливості противника, скорочуючи його виробничі та людські ресурси. У ході російсько-української війни тактична нездатність військових підрозділів успішно вести міські бойові дії може мати негативний психологічний та моральний вплив на ширші оперативні, стратегічні, політичні аспекти військового конфлікту. Однією з основних причин невдалих штурмових дій російських військових підрозділів стало те, що загальновійськова доктрина Російської Федерації (РФ) не визначала міста пріоритетними цілями: міста завойовуються, коли сили противника зазнають поразки на полі бою. Зокрема, військові аналітики зазначили, що російські спецпідрозділи мають необхідні навички ведення міських бойових дій, але немає жодних ознак того, що пересічний призовник має базову підготовку до фізичних та психологічних труднощів вуличних боїв [15]. Водночас військові оглядачі акцентують на змінах російської військової вишколу з 2018 року: сьогодні у військовій доктрині РФ міста вже розглядаються як основне поле бою. Міністерством оборони РФ було побудовано кілька навчальних центрів для ведення бойових дій в умовах урбанізованої місцевості [16]. Причиною такої трансформації є участь військових підрозділів РФ у сирійському збройному конфлікті. Найбільшими битвами в ході війни на Близькому Сході за останні десять років стали битви за міста Алеппо та Мосул, що призвели до руйнувань будинків та масових жертв серед мирного населення. Облога Алеппо характеризувалася масованими бомбардуваннями та використанням



хімічної зброї, після чого наземні загони військ Башара Асада займали окремі райони міста, проводячи фільтраційні заходи й виявляючи останні сектори спротиву, що знищувалися гранатами, запитами авіаційного або артилерійського ударів. Водночас повстанці використовували тактику «живих щитів», що дозволяла їм вільно рухатися від одного будинку до іншого. Оскільки місто Мосул контролювали бійці терористичної організації ІДІЛ, а війну проти них вела коаліція на чолі з США, то характер боїв в цьому місті значно відрізнявся від аналогічних в Алеппо. Основною проблемою військ США та їхніх союзників стало мінування бойовиками будівель та трупів, використання загонів смертників, саморобної зброї та снайперів. Їхня військова доктрина оборони міста була побудована на принципах мобільності та тактиці «тисячі порізів», що характеризується одночасними ударами в декілька незахищених точок. Попри недостатню вогневу підготовку бойовиків ІДІЛ, війська США та їхні союзники не вступали з ними у вуличні бої, надаючи перевагу дистанційному знищенню секторів оборони ворога. У містах Алеппо і Мосулі штурм та їхнє захоплення були успішними, але дії військ РФ та США отримали протилежну оцінку, попри великі жертви серед мирного населення в обох містах [17]. Підсумковий аналіз бойових дій в містах Алеппо та Мосулі доводить, що військова доктрина обох армій в умовах урбанізованої місцевості практично не відрізнялась у контексті запропонованої тактики (рис. 1.)

Рисунок 1

Загальні принципи тактики захоплення міст Алеппо та Мосулі



Джерело: власна розробка автора

Російсько-українська війна довела, що не завжди в межах сучасних збройних конфліктів вуличні бої відбуваються виключно за умовно великі міста. Загалом визначення терміна «міський» варіюються залежно від країни: деякі соціологи та демографи вважають міською територією агломерацію з населенням у 200 осіб [18]. З огляду на це на початку 2020 року Організація Об'єднаних Націй схвалила методологію ступеня урбанізації як засобу порівняння міських територій по всьому світу, згідно з яким поселення в якому проживає понад 5000 осіб можна вважати містом [19].

У ході боїв за міста у Донецькій області ЗСУ використовують військову доктрину, що побудована на основі принципів технологічності, мобільності, захищеності та раптовості й вимагає від командирів дотримання таких правил:

1. Постійне спостереження за силами противника як класичними засобами, так і шляхом використання дронів.
2. Формування штурмових груп на основі їх функціональних обов'язків та надання їм снайперського прикриття і засобів ураження техніки противника.



3. Використання підземних комунікацій, як шляхів руху містом для забезпечення раптовості наступних бойових дій.

Зокрема, останнім з правил користуються й військові підрозділи РФ, що намагаються зайти в тил підрозділам ЗСУ, щоб відрізати їх від підкріплень і влаштувати засідку. Сучасна військова доктрина РФ в контексті ведення міських боїв в окремих аспектах схожа на доктрину США, але вирізняється широким використанням так званих «блогів» (величезних груп військовослужбовців) для виснаження сил противника, прикладом чого є застосування бійців приватної військової компанії «Вагнер» у битві за Бахмут. Ще однією особливістю російської військової доктрини є здійснення постійного тиску на опорні пункти противника шляхом бомбометання, що часто має характер хаотичних ударів по великих площах та призводить до руйнувань інфраструктури та загибелі мирних жителів. Зважаючи на широке використання керованих та фугасних авіаційних бомб, підрозділи ЗСУ, що ведуть бої в місті, повинні оснащуватися переносним зенітно-ракетним комплексом як ефективним засобом знищення літаків [20].

Водночас військова доктрина США передбачає мінімізацію вогневого контакту на близькій відстані та збереження боєздатності підрозділу протягом якомога довшого часу. З огляду на це у військовому вишколі солдата армії НАТО основними є безпека, технологічність, систематичність та поетапність.

Таким чином, після проведеного огляду військових доктрин держави-члена НАТО (зокрема, США) та РФ в контексті їхнього узгодження з умовами міських боїв для підвищення вогневої міці військових підрозділів в умовах міського бою було сформульовано такі рекомендації :

1. Під час вогневої підготовки вивчати зброю ворога та його недоліки з метою розуміння особливостей ведення противником вогню.



2. Ознайомлювати військовослужбовців з принципами радіоелектронної боротьби (РЕБ) для їхнього подальшого використання проти дронів в умовах міських боїв, формувати власну дроніву перевагу в повітрі.

3. Розвивати навички швидкодії військовослужбовця зі зброєю, впроваджуючи філософію обережного і дбайливого ставлення до її зберігання та обслуговування, що забезпечить її постійну боєготовність в умовах міських операцій.

4. Навчати майбутніх офіцерів психологічних методів взаємодії з населенням, що дозволить забезпечити надійність маршрутів штурмових груп або секторів оборони у випадку оточення.

Інтеграція цих рекомендацій в процес вишколу військовослужбовців важлива не тільки для ЗСУ, але й будь-якої сучасної армії. Можливість оперативного впровадження цих рекомендацій у процес вогневої підготовки курсантів, солдатів та офіцерів зумовлена їхньою універсальністю та доступністю, оскільки не потребує значних затрат часу й фінансових ресурсів.

Висновки. Вдосконалення методик вогневої підготовки в умовах міського бою на основі сучасних військових доктрин ґрунтується на аналізі дій штурмових та оборонних підрозділів у ході наступально-оборонних операцій російсько-української війни.

Теоретична підготовка офіцерів у закладах вищої військової освіти України потребує значної трансформації через застарілість вітчизняних навчальних матеріалів з вогневої підготовки, що формують сприйняття урбанізованої місцевості винятково як поле позиційної війни. Противагою цій практиці є актуальні військово-стратегічні концепції, що спираються на сучасний досвід війни, вимагають мобільності військових підрозділів та уникнення перестрілок (за винятком снайперських дій). Під час дослідження виявлено, що військова доктрина РФ в цілому схожа на аналогічну доктрину США, але вирізняється широким використанням чисельних груп



військовослужбовців для виснаження сил оборонців та масованим бомбометанням, що часто не є прицільним.

Дослідження військових доктрин сприяло розробленню рекомендацій для підвищення вогневої міці військових підрозділів в умовах міського бою, що є універсальними і доступним в інтеграції. Перспективи подальших досліджень полягають у створенні порівняльної характеристики успішності боїв у місті згідно з військовою доктриною США та РФ, враховуючи втрату боєздатності, ресурсів та цивільного населення.

Список використаних джерел

1. Бірюков І., Казіміров О., Краєвський О. Про можливі дії військових підрозділів під час захоплення і зачищення будинків на підставі аналізу тактики ведення бою у міських умовах іноземними арміями. *Честь і закон*. 2010. №. 2. С. 37-39.
2. Гречанюк А. О., Когут В. М. Міжнародні стандарти тактико-спеціальної підготовки: окремі аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (Серія юридична)*. 2024. №. 3. С. 17-26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-3-3>.
3. Зюбан М., Муленко О., Бондаренко С. Підготовка військовослужбовців з вогневої підготовки в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2022. №. 1 (101). С. 124-127. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-1-101-26>.
4. Лобода Ю., Богайчук В. Аналіз праць західних військових теоретиків про підготовку та ведення штурмових дій у місті малими підрозділами сухопутних військ. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. №. 2. С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-22-66-2-64-70>.



5. Шовкун В. М. Взаємодія вищих навчальних закладів і військових структур у сфері підготовки фахівців з вогневої підготовки. *Академічні візії*. 2024. №. 29. С. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10885980>.
6. Шовкун В. М. Зв'язок між рівнем вогневої підготовки українських військових підрозділів та ефективністю їхніх бойових дій. *Академічні візії*. 2024. №. 36. С. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13908774>.
7. Бодирєв Д. А., Завістовський О. Д. Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 246-249. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/APP_03_2023_PRINT.pdf#page=246 (дата звернення: 29.03.2025).
8. Ljungkvist K. A new horizon in urban warfare in Ukraine? *Scandinavian Journal of Military Studies*. 2022. Vol. 5, №. 1. P. 91-98. DOI: <https://doi.org/10.31374/sjms.165>.
9. Anderson M. G. Decided among the Cities: the past, present, and future of war in urban environments. *Military Review*. 2023. №. 3. P. 25-33. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/May-June-2023/Decided-among-the-Cities/> (дата звернення: 29.03.2025).
10. Weissmann M. Urban warfare: challenges of military operations on tomorrow's battlefield. *Advanced Land Warfare: Tactics and Operations* / eds. M. Weissmann, N. Nilsson. Oxford : online edn, Oxford Academic, 2023. P. 125–152. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192857422.003.0007>.
11. Медвідь М., Криворучко В., Курбатов А., Гаврищук М., Ніконенко А., Семенов М. Вивчення та впровадження бойового досвіду як передумова формування готовності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана*



Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. 2023. №. 4. С. 66-74. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-4-66-74>.

12. Наточій А. Д., Болгаренко В. М. Вогнева підготовка та формування професійних якостей у майбутніх офіцерів: взаємозв'язок та взаємозалежність. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №. 3. С. 374-378. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.64>.

13. Вогнева підготовка : навч. посіб. / авт.-уклад.: В. В. Федоров, П. В. Пістряк, А. Ф. Бальва, І. С. Луценко, В. В. Чумак ; за заг. ред. В. В. Федорова ; Харків : ХНУВС, 2019. 256 с.

14. Стрілецька зброя та вогнева підготовка : підручник / В. М. Петренко, А. М. Кривошеєв, М. М. Ляпа, В. В. Семененко. Суми : Сумський державний університет, 2020. 372 с.

15. Anderson G. Russia doesn't train troops for urban warfare. It's about to learn the consequences in Ukraine. *Military.com*. URL: <https://www.military.com/daily-news/opinions/2022/03/08/russia-doesnt-train-troops-urban-warfare-its-about-learn-consequences-ukraine.html> (дата звернення: 29.03.2025).

16. Global Voices. What does Russia's history of urban warfare in Aleppo and Grozny mean for Ukraine? URL: <https://globalvoices.org/2022/03/28/what-does-russias-history-of-urban-warfare-in-aleppo-and-grozny-mean-for-ukraine/> (дата звернення: 29.03.2025).

17. Scherling J. A tale of two cities: A comparative study of media narratives of the battles for Aleppo and Mosul. *Media, War & Conflict*. 2021. Vol. 14. №. 2. P. 191-220. DOI: <https://doi.org/10.1177/175063521987022>.

18. Tumchewics L. A. Small armies, big cities: rethinking urban warfare. Lynne Rienner Publishers, 2022. 329 p.



19. How do we define cities, towns, and rural areas? URL: <https://blogs.worldbank.org/en/sustainablecities/how-do-we-define-cities-towns-and-rural-areas> (дата звернення: 29.03.2025).

20. Семененко О., Коваль В., Баранов С., Добровольський Ю., Гетьман А., Митченко С. Способи і прийоми боротьби з керованими авіаційними бомбами в контексті російсько-української війни. *Social Development and Security*. 2024. Т. 14, №. 1. С. 66-83. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.1.7>.